Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin Geliştirilmesi

Development of Students' Nepotism Perception Scale

Emine Nur ÇALIMLI[1], Fulya BATUHAN[2], Tuba BÜYÜKKAL[3], Nurten KAYA[4]

ÖZ

Amaç: Kayırmacılık (nepotizm) günümüzde toplumsal yaşamın neredeyse her alanında kendini göstermektedir. Bu bağlamda öğrenciler arasında bazı öğrencilere daha fazla ayrıcalık tanındığına ilişkin yaygın bir inanç vardır ve bu konunun bilimsel bir kanıtı yoktur. Bu çalışma, öğrencilerin bazı kişilerin kayrıldığına ilişkin algılarının düzeyini ve etkileyen faktörleri belirleyecek araştırmalarda kullanılması için bir ölçek geliştirmek amacı ile metodolojik türde yapıldı.

Gereç-Yöntem: Araştırmanın evreni; İstanbul'daki Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinden (N=1900), örneklem ise tabakalı rastgele örneklem yöntemi ile belirlenen 385 (ölçek madde sayısının on katı ve artı beş yedek olmak üzere) öğrenciden meydana geldi. Literatürden, uzman ve öğrenci görüşlerinden yararlanılarak 38 maddelik taslak Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeği (ÖKALÖ) oluşturuldu. Kapsam (İçerik) Geçerliği (13 uzman görüşü), Yapı Geçerliği (Faktör Analizi), İç Tutarlık Analizi yöntemleri ile taslak ÖKALÖ'nün geçerlilik ve güvenilirliği test edildi. Analizler sonucunda, 38 maddelik "Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeği" son halini aldı. Veriler Öğrenci Bilgi Formu ve taslak ÖKALÖ kullanılarak toplandı. Veriler toplanmadan önce gönüllük ilkesine özen gösterilerek öğrencilerden bilgilendirilmiş olur, ayrıca etik kurul izni ve çalışmanın gerçekleştirildiği fakültenin dekanlığından yazılı izin alındı.

Bulgular: Kapsam (İçerik) Geçerliği amacı ile uzmanlardan alınan görüşler taslak ölçeğin tüm maddelerinin kabul edilir nitelikte olduğunu gösterdi. Taslak ÖKALÖ'nün faktör analizi sonucunda toplam varyansın %64,91'ini açıklayan 38 maddeli tek faktörlü bir yapı oluştu. 38 maddeli ÖKALÖ'nün toplam puanda Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,96; madde-toplam puan korelasyonu 0,34-0,80 arasında; test-tekrar test korelasyon katsayısı 0,81 bulundu.

Sonuç: Geliştirilen ÖKALÖ geçerlilik ve güvenilirliği oldukça yüksek, öğrencilerin kayırmacılık algısını belirlemede yeterli bir ölçme aracıdır.

Anahtar kelimler: Geçerlik, güvenirlik, kayırmacılık, üniversite öğrencileri

ABSTRACT

Purpose: Nepotism has begun to manifest itself in almost every aspect of social life today. On the other hand, there is a widespread belief among students that some students are granted more privileges and there is no scientific proof of this. This study was conducted in a methodological way with the aim of developing a scale for use in research that will determine the level of perceptions that students are favored by some people and the factors that affect them.

Materials and Methods: From the literature, expert opinion and student opinion were used to construct a 38-item draft of Nepotism Perception Scale of Students (NPSS). The validity and the reliability of the draft NPSS were tested with Scope (Content) Score (13 expert opinion), Structure Score (Factor Analysis), Internal Consistency Analysis methods. As a result of the analyzes, the 38 item " Nepotism Perception Scale of Students" was finalized. The universe of your research; The students from the Faculty of Health Sciences in Istanbul (N=1900) and the sample were 385 (ten times the number of items and plus five spare) determined by layered random sampling method. Data were collected using the Student Information Form and the draft NPSS. Before the data were collected, the students were informed by 220 taking care of the volunteer principle, and the written consent was

Geliş Tarihi/Received: 24.01.2019 **Kabul Tarihi/Accepted: 24.04.2019**

[1] Ebe, Kadıköy Florence Nightingale Hastanesi, ORCID: 0000-0002-4583-7352

[2] Ebe, Amerikan Hastanesi, ORCID: 0000-0002-2548-3024

[3] Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, ORCID: 0000-0002-7156-4706

[4] Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, ORCID: 0000-0003-0414-3589

Sorumlu yazar /correspondence: Tuba Büyükkal, Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, tubabuyukkal@istanbul.edu.tr

**5.Uluslararası 9. Ulusal Ebelik Öğrencileri Kongresi'nde (3-5 Mayıs 2018, Amasya) poster olarak sunulmuştur.*

obtained from the ethics committee and the dean of the faculty where the study was carried out.
Results: Scope (Content) Opinions taken from the purpose and the experts showed that all items of the draft scale are acceptable. As a result of the factor analysis of the draft SCA, there was a one-factor structure with 38 items explaining 64.91% of the total variance. The total poverty Cronbach Alpha reliability coefficient of 38 items was 0.96, the item-total score correlation was 0.34-0.80 and test retest corelation was 0.81.
Conclusion: The developed NPSS validity and reliability is quite high, and it is an adequate measurement tool to determine students' perception of favoritism.
Keywords: Nepotism, reliability, university students, validity

Giriş

Kayırmacılık daha sık kullanılan ifadesi ile nepotizm; Türkçe'de örgütte akrabaların, tanıdıkların istihdam edilmesi, terfide adam kayırmaca anlamlarında kullanılmaktadır. Kavramın kökeni incelendiğinde, Latince'de 'nepos' kelimesinden türemekte ve yeğen anlamına gelmektedir. (1,2). Türk Dil Kurumu (TDK)'nun Güncel Türkçe sözlüğünde ise 'akraba ve yakın arkadaşları kayırma' olarak tanımlanmaktadır. (3) Ayrıca kayırmacılık kavramı için TDK Büyük Sözlük'te "belli bir birey, küme, düşünce ya da uygulamayı, bir başkasıyla karşılaştırıp aralarında bir seçim yapmak gerektiğinde nesnellikten uzaklaşıp yan tutma" tanımı yapılmaktadır.(4)

Kayırmacılık, iş hayatında ve özellikle aile şirketlerinde fazlaca dile getirilmektedir. Günümüzde ise toplumsal yaşamın neredeyse her alanında kendini göstermeye başlamıştır. Toplumda maalesef yaygın olarak kullanılan "tanışın varsa işin kolay", "akrabam olur", "yakınımdır" gibi deyimler ve değer yargıları kayırmacılık fiiline meşruiyet kazandırmaktadır Özellikle iş hayatında olmak üzere toplumun birçok kesiminde bu tarz söylemler giderek yaygınlaşmaktadır.(5,6,7)

Kayırmacılıkla ilgili literatürde birçok çalışma bulmak mümkündür. Bu alanda yapılan çalışmalar çoğunlukla iş hayatındaki ve örgütlerdeki nepotizm algısı ile etkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Yapılan çalışmalarda genel olarak nepotizm algısının sonucu olarak; çalışan performansının kötü etkilendiği, çalışanların memnuniyet/doyum düzeylerinin düşük olduğu belirtilmektedir. Ayrıca çalışanlar üzerindeki iş stresinin temel nedenlerinden birinin de kayırmacılık olduğu düşünülmektedir (7,8,9,10,11,12). Dinsel, kültürel etkenlerin kayırmacılık yapılmasında ve özellikle iş hayatındaki yönetim stillerinin seçiminde etkili olduğu görülmektedir (13). Bunun yanı sıra aile şirketlerinde aile üyelerine yapılan kayırmacılığın, diğer çalışanlara göre işi daha çok sahiplenme durumu oluşturduğu için şirkete avantaj sağlayabildiği de düşünülmektedir (14,15).

Çalışma yaşamının içinde çeşitli meslek gruplarında kayırmacılık ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Öğretmenler arasında yapılan nitel bir çalışmada, yöneticilerin siyasi görüş, eş-dost, sendika, cinsiyet ve görevde yükselme konularında kayırmacılık yaptıkları ve kayırılan çalışanların okulda idareyle olan işlerini daha kolay halledebildikleri düşünülmektedir (16). Ancak öğretmenler arasında İstanbul ilinin bir semtinde yapılan başka bir çalışmada, çalışmaya katılan öğretmenler kurumlarında nepotizm yapılmadığını bildirmişlerdir (17). Hemşireler arasında nepotizm algısı ve bunun iş doyumu ile olan ilişkisini değerlendirmek için yapılan bir çalışmada, ülkemizde hemşirelik alanında iş bulma ve işe alım sürecinde sıkıntı yaşanmadığı için nepotizm algısının çok fazla oluşmadığı saptanmıştır. Ancak kurum içerisindeki durum incelendiğinde, hemşirelerin sahip oldukları çocuk sayısı, eğitim durumları ve görev yaptıkları birimler nepotizm algısı oluşturmada etkili olan durumlar olarak görülmektedir. Dolayısıyla kurum içerisinde bu algının oluşmasının iş doyumunu etkilediği saptanmıştır (18).

Kayırmacılık, hemen hemen tüm tarihi dönemlerde öğrenciler arasında konuşulan bir konu olmuş, fakat bu durum alan yazına yansıtılmamıştır. Diğer bir deyişle öğrenciler arasında bazı öğrencilere daha fazla ayrıcalık tanındığına ilişkin yaygın bir inanç vardır ve bu konunun bilimsel olarak bir kanıtı yoktur. Bu noktadan hareketle, üniversite öğrencilerinin kayırmacılık algılarını ve yordayıcılarını belirleyecek araştırmalarda kullanılmak üzere bir ölçeğin geliştirilmesi gerekliliği dikkate alınarak bu çalışma yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Türü

Bu araştırma; "Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeği"ni geliştirmek amacıyla metodolojik türde gerçekleştirildi.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evreni, İstanbul'daki bir devlet üniversitesinin fakültesinde öğrenimine devam eden 1900 öğrenciden oluştu. Araştırmanın örneklemi ise uzman görüşü sonuçlarına dayanan ölçeğin taslak şekli 38 maddeden oluştuğundan, madde sayısının en az on katı olan 380 öğrenciden meydana geldi. Araştırma kapsamına alınan verilerde kayıpların olacağı düşünülerek 5 öğrenci yedek olarak araştırmaya dâhil edildi. Sonuç olarak araştırma, tabakalı rastgele örnekleme yöntemi (tabaka ölçütü olarak bölüm ve sınıflar kullanıldı) ile seçilen 385 öğrenci üzerinde gerçekleştirildi. Araştırmaya dahil edilme kriterleri; çalışmanın sürdürüldüğü fakültenin öğrencisi olmak, araştırmaya katılmaya gönüllü olmak olarak belirlendi. Çalışmanın yapıldığı tarihlerde izinli ya da raporlu olan, kaydını donduran öğrenciler araştırmanın evrenine dahil edilmeden randomizasyon yapıldı.

Veri Toplama Araçları

Veriler, Öğrenci Bilgi Formu, taslak Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeği ve Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu kullanılarak toplandı.

Öğrenci Bilgi Formu: Öğrencinin yaşı ve cinsiyetini belirlemeye yönelik geliştirilen formdur.

Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeği (ÖKALÖ): Öncelikle ölçeğin geliştirilmesi için ilgili literatür (6,7,19,20) tarandı ve soru havuzu oluşturuldu. Ayrıca kayırmacılıkla ilgili yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandı ve bu form kullanılarak uzman görüşmeleri yapıldı. Bu görüşmeler sonucunda soru havuzundan bazı sorular çıkarıldı veya eklemeler yapıldı. Literatür taraması ve yapılan uzman görüşmeleri sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan soru havuzu taslağı toplam 38 sorudan oluşmaktadır. Ayrıca ÖKALÖ, katılımcıların verilen ifadelerle karşılaşmada sıklık derecelerini belirlemeyi amaçlayan beşli likert tipinde hazırlandı. Ölçeğin cevaplanma seçenekleri "1-Asla katılmıyorum, 2-Katılıyorum, 3-Kararsızım, 4-Kısmen katılıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum" olarak belirlendi.

Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu: Araştırmaya katılacak kişilere araştırma hakkında anlayabilecekleri bir dil ile konunun önemi ve nasıl yapılacağını anlatan bu form, veri toplama aşamasında, araştırmaya katılan öğrencilerin, bilgilendirilmiş olurlarını almak için kullanıldı.

Veri Toplama Süreci

Madde Havuzu Oluşturma Aşaması: 5 aşamalı Likert tipindeki ölçeği hazırlamak için ilgili literatür (6,7,19,20) taraması yapılıp madde havuzu oluşturuldu.

Uzman Görüşü Aşaması: Literatür taraması sonucu hazırlanan 44 maddelik taslak ölçek, kapsam geçerliliği açsısından 13 uzman görüşüne sunularak ön elemeden geçirildi. Uzmanlardan her bir maddeyi "uygun değil, biraz uygun, uygun ve çok uygun" şeklinde değerlendirmeleri ve geri bildirimde bulunmaları istendi. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda benzer anlam ifade eden maddeler çıkartıldı. Buna göre ilk aşamada ölçek taslağı 44 maddeden oluşurken uzman görüşünden sonra 19, 22, 23, 24, 25, 27, 33 ve 39. maddeler çıkartılıp yeni iki madde daha eklenip toplam 38 maddeden oluşan taslak ölçek elde edildi. Uzman görüşüne ilişkin istatistiki veriler bulgular bölümünde yer almaktadır.

Ön Uygulama Aşaması: Uzman görüşünden sonra yapılan düzenlemelerle 38 maddelik taslak ölçek formu, her bölüm ve her sınıftan bir kişi olmak kaydı ile ebelik, fizyoterapi ve rehabilitasyon, odyoloji ve sosyal hizmet bölümlerinden 4'er kişi, gerontoloji ve sağlık yönetimi bölümlerinden de 3'er kişi alınarak toplamda 22 kişilik gruba yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulandı. Ölçeğin cevaplanma süresi yaklaşık 15 dakika olarak saptandı. Maddelerin anlaşılabilirlik vb. özellikleri yönünden sorun saptanmayan ÖKALÖ'nün geçerlik ve güvenirlik analizleri bu aşamadan sonra yapıldı.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma süresince bilimsel ve evrensel etik ilkelere uyulmuş olup bu doğrultuda bilgilendirilmiş olur formu ile özerklik, gizliliğin korunması, yeterli ve doğru eğitim hizmeti alma, zarar vermeme ve yararlılık ilkeleri ön planda tutuldu. Araştırmanın tüm aşamalarında İnsan Hakları Helsinki Deklarasyonu'na sadık kalındı. Araştırma kapsamına alınan öğrencilere, araştırma verilerini toplamaya başlamadan önce araştırmanın amacı, süresi, araştırma süresince yapılacak işlemler açıklanarak araştırmaya katılma

ya da katılmamaya karar vermede özgür oldukları, istedikleri zaman araştırmadan çıkabilecekleri ve elde edilen bilgilerinin sonuçlarının ancak kimlik bilgileri gizli tutularak yayınlanabileceği anlatıldı. Bu amaçla öğrencilerden yazılı ve sözlü olur alındı. Araştırmanın başlatılabilmesi için Medipol Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı alındı (Tarih 08/03/2018, Sayı:10840098-604.01.01-E.8353).

Veri Analizi

Taslak ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması değerlendirilirken, istatistiksel analizler için IBM SPSS 21 (Statistical Package for Social science for Windows) paket program kullanıldı. Taslak ölçeğin kapsam (içerik) geçerliğinde Lawshe tekniği, yapı geçerliğinde (Faktör analizi) Temel Bileşenler analizi ve Varimax rotasyon yöntemi, Madde-Toplam Puan Analizi ve Test-Tekrar Test Puan ortalamaları Arasındaki Uyumluluğun Değerlendirilmesinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği, iç tutarlılığın belirlenmesinde Cronbach Alpha yöntemi kullanıldı.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş aralığı 17-48 yıl olup yaş ortalamasının 20,7 (SS=2,57), %80'inin kadın olduğu belirlendi. Bulgular "Ölçeğin Kapsam (İçerik) Geçerliliği", "Ölçeğin Yapı Geçerliliği: Faktör Analizi" ve "Ölçeğin Güvenirlik Çalışması" başlıkları altında ele alındı.

Ölçeğin Kapsam (İçerik) Geçerliği

Uzman görüşlerinin değerlendirilmesinde kapsam geçerlik indeksi kullanıldı. Bu amaçla 44 maddelik taslak ölçekte yer alan her bir madde; anlaşılabilirliği ve öğrencilerin kayırmacılık algısı yönünden içerik uygunluğu, 13 kişi tarafından değerlendirildi. Bunlardan 8'i üniversitelerde öğretim görevini sürdüren öğretim üyelerinden (1 Prof. Dr., 4 Doç. Dr. , 2 Dr. Öğr. Üyesi ve 1 Arş. Gör.) , 5'i öğrencilerden oluştu. Taslak ölçekte yer alan maddelerin puanlamasında; 1 puan, uygun değil; 2 puan, biraz uygun (maddelerin / ifadelerin uygun şekle getirilmesi gerekir); 3 puan, uygun (ancak ufak değişiklik gerekli); 4 puan, çok uygun olarak belirlendi. Uzman görüşleri dikkate alınarak elde edilen veriler sonucunda 44 maddelik ölçek taslağından 8 madde çıkarılıp 2 madde eklendi ve madde sayısı 38 olarak ölçeğin son şekli oluşturuldu. 38 maddelik taslak ölçek tekrar uzman görüşüne sunuldu ve elde edilen puan ortalamaları 4'lü Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilip 3,58 (SS=0,59) bulundu. Aynı zamanda uzman görüşünden elde edilen veriler üzerinde Lawshe'ın içerik geçerliliği oranı hesaplandı. Bu oranının sonuçlarına göre ölçeğin tüm maddelerinin kabul edilebilir nitelikte olduğu belirlendi.

Ölçeğin Yapı Geçerliği: Faktör Analizi

Uzman görüşleri alınan taslak ÖKALÖ'nün kapsam geçerliliğini belirlemek için gerçekleştirilen yapı geçerliği, faktör analizi ile 385 öğrenci üzerinde test edildi. Faktör yapısının incelenmesinde Temel Bileşenler Analizi (Principal Components Analysis) ve varimax rotasyon yöntemi kullanıldı. Yapılan açımlayıcı faktör analizinde Kaiser-Meyer Olkin (KMO) katsayısı 0,96 ve Barlett testi sonucu ileri düzeyde (x^2=9874,271, p=0.000) anlamlı bulundu ve örneklem sayısının yeterliğine karar verilerek analizlere devam edildi. Her faktörün öz değeri 1'in üzerinde idi. Ölçeğin faktör yük değerleri 0,40 olarak kabul edilmesi nedeniyle yapılan faktör analizinde toplam varyansın %64,91'ini açıklayan 38 maddeli tek faktörlü bir yapıya ulaşıldı (Tablo 1).

Ölçeğin Güvenirlik Çalışmaları

Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin iç tutarlılığı, 385 öğrenci üzerinde, Madde-Toplam Puan korelasyonu ve Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı belirlenerek analiz edildi ve sonuçlar Tablo 2'de gösterildi. Buna göre ölçeğin madde toplam puan korelasyonu 0,34-0,80 arasında bulundu. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri ise tüm maddelerde ve toplamda 0,96 olarak saptandı.

Ölçeğin Test-Tekrar Test Puanlarının Korelasyon Analizi, 30 kişi ile 15 gün arayla yapılan test-tekrar test ölçümleri verilerine göre yapıldı ve ÖKALÖ'nün test-tekrar test korelasyon katsayılarının, ölçeğin maddelerinde 0.02-0.74 arasında değiştiği ve toplamında bu değerin 0.81 olduğu saptandı (Tablo 2).

Tablo 1. Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları (n=385)

Ölçeğin Maddeleri	**Maddelerin Faktör Yükleri**	**Özdeğer**	**Faktörlerin Açıkladığı Varyans (%)**
Öğrencilerin devamsızlık hakkını kullanmasında kayırmacılık yapılır.	0,795		
Öğrencilerin derse girmesi ve çıkmasında kayırmacılık yapılır.	0,813		
Kariyer sağlayacak etkinliklere katılacak öğrenciler seçilirken kayırmacılık yapılır.	0,680		
Öğrencilerin kılık kıyafetine göre kayırmacılık yapılır.	0,553		
Kayrılan öğrencilerin düşüncelerine daha fazla önem verilir.	0,604		
Her öğrencinin şikâyeti veya itirazı dikkate alınır.	0,720		
Öğrenciler, memleketlerine göre kayrılır.	0,677		
Her öğrenciye karşı aynı tutum ve davranış sergilenir.	0,751		
Öğrenciler arasında cinsiyet ayrımı yapılır.	0,664		
Öğrenciler, fiziki özelliklerine göre kayrılır.	0,720		
Öğrenciler, siyasi görüşlerine göre kayrılır.	0,681		
Sadece kayrılan öğrencilerin başarıları dile getirilir.	0,543		
Öğrenciler, üye oldukları kulüplere göre kayrılır.	0,538		
Öğrenciler, okuduğu bölümlere göre kayrılır.	0,638		
Alanında bilgi ve becerisi yüksek olan öğrenciler kayrılır.	0,670		
Okuldaki bazı öğrenci grupları kayrılır.	0,696		
Her öğrenciye eşit davranılmaz.	0,679		
Öğrenciler kişilik özelliklerine kayrılır.	0,578		
Mesleğiyle alakalı kongre ve sempozyumlara katılan öğrenciler kayırılır.	0,648	**5,46**	**64,91**
Sınıf temsilcisi ve yardımcısı gibi öğrenciler kayrılır.	0,641		
Kurum çalışanları ile ilişkisi iyi olan öğrenciler kayrılır.	0,701		
Derse aktif olarak katılan öğrenciler kayrılır.	0,599		
Öğretmenlerin özel gününü(doğum günü, öğretmenler günü vs.) unutmayan/kutlayan öğrenciler kayrılır.	0,516		
Önlisans tamamlama, DGS, yatay geçişli vb. öğrenciler kayrılır.	0,514		
Dersi önden dinleyen öğrenci kayrılır.	0,641		
Sosyal aktivitelerde görev alan öğrenciler kayrılır.	0,719		
Öğretmen ile ilişkisi iyi olan öğrenci kayrılır.	0,675		
Sürekli övgü, güzel söz, iltifat eden öğrenciler kayrılır.	0,619		
Öğretmenlerin tez, araştırma vb. çalışmalarına yardım eden öğrenciler kayrılır.	0,658		
Öğrenciler, mezun oldukları okul türüne göre kayrılır.	0,500		
Öğrenciler, cinsel tercihleri nedeni ile dışlanır.	0,648		
Ailesi yüksek mevkilerde olan öğrenciler kayrılır.	0,734		
Öğrenciler, sınıfla olan ilişkilerine göre kayrılır.	0,702		
Öğrenciler, takip ettikleri yayınlara göre kayrılır.	0,635		
Kurum yöneticisi ile ilişkisi iyi olan öğrenciler kayrılır.	0,701		
Öğrenciler, mezuniyet sonrasındaki hedeflerine göre kayrılır.	0,596		
Öğrenciler, yutr dışı deneyimlerine göre kayrılır.	0,641		
Öğretmenler ile sosyal medya hesaplarından iletişim kuran öğrenciler kayrılır.	0,575		

Tablo 2. Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin Madde-Toplam Puan Korelasyonu ve Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı Değerleri (n=385)

Ölçeğin Maddeleri	Madde-Toplam Puan Korelasyonu	Cronbach Alpha	Test-Tekrar Test Korelasyonu
Öğrencilerin devamsızlık hakkını kullanmasında kayırmacılık yapılır.	0,51	0,96	0,48
Öğrencilerin derse girmesi ve çıkmasında kayırmacılık yapılır.	0,51	0,96	0,27
Kariyer sağlayacak etkinliklere katılacak öğrenciler seçilirken kayırmacılık yapılır.	0,67	0,96	0,52
Öğrencilerin kılık kıyafetine göre kayırmacılık yapılır.	0,57	0,96	0,61
Kayrılan öğrencilerin düşüncelerine daha fazla önem verilir.	0,61	0,96	0,42
Her öğrencinin şikâyeti veya itirazı dikkate alınır.	-0,34	0,96	0,25
Öğrenciler, memleketlerine göre kayrılır.	0,40	0,96	0,04
Her öğrenciye karşı aynı tutum ve davranış sergilenir.	-0,35	0,96	0,02
Öğrenciler arasında cinsiyet ayrımı yapılır.	0,58	0,96	0,58
Öğrenciler, fiziki özelliklerine göre kayrılır.	0,62	0,96	0,08
Öğrenciler, siyasi görüşlerine göre kayrılır.	0,66	0,96	0,11
Sadece kayrılan öğrencilerin başarıları dile getirilir.	0,65	0,96	0,27
Öğrenciler, üye oldukları kulüplere göre kayrılır.	0,63	0,96	0,51
Öğrenciler, okuduğu bölümlere göre kayrılır.	0,66	0,96	0,46
Alanında bilgi ve becerisi yüksek olan öğrenciler kayrılır.	0,71	0,96	0,68
Okuldaki bazı öğrenci grupları kayrılır.	0,80	0,96	0,22
Her öğrenciye eşit davranılmaz.	0,71	0,96	0,50
Öğrenciler kişilik özelliklerine kayrılır.	0,71	0,96	0,68
Mesleğiyle alakalı kongre ve sempozyumlara katılan öğrenciler kayırılır.	0,70	0,96	0,64
Sınıf temsilcisi ve yardımcısı gibi öğrenciler kayrılır.	0,76	0,96	0,67
Kurum çalışanları ile ilişkisi iyi olan öğrenciler kayrılır.	0,76	0,96	0,70
Derse aktif olarak katılan öğrenciler kayrılır.	0,66	0,96	0,65
Öğretmenlerin özel gününü(doğum günü, öğretmenler günü vs.) unutmayan/kutlayan öğrenciler kayrılır.	0,65	0,96	0,81
Önlisans tamamlama, DGS, yatay geçişli vb. öğrenciler kayrılır.	0,54	0,96	0,43
Dersi önden dinleyen öğrenci kayrılır.	0,55	0,96	0,49
Sosyal aktivitelerde görev alan öğrenciler kayrılır.	0,74	0,96	0,67
Öğretmen ile ilişkisi iyi olan öğrenci kayrılır.	0,76	0,96	0,70
Sürekli övgü, güzel söz, iltifat eden öğrenciler kayrılır.	0,74	0,96	0,65
Öğretmenlerin tez, araştırma vb. çalışmalarına yardım eden öğrenciler kayrılır.	0,73	0,96	0,66
Öğrenciler, mezun oldukları okul türüne göre kayrılır.	0,61	0,96	0,53
Öğrenciler, cinsel tercihleri nedeni ile dışlanır.	0,56	0,96	0,58
Ailesi yüksek mevkilerde olan öğrenciler kayrılır.	0,67	0,96	0,56
Öğrenciler, sınıfla olan ilişkilerine göre kayrılır.	0,77	0,96	0,64
Öğrenciler, takip ettikleri yayınlara göre kayrılır.	0,68	0,96	0,32
Kurum yöneticisi ile ilişkisi iyi olan öğrenciler kayrılır.	0,74	0,96	0,48
Öğrenciler, mezuniyet sonrasındaki hedeflerine göre kayrılır.	0,69	0,96	0,70
Öğrenciler, yurt dışı deneyimlerine göre kayrılır.	0,69	0,96	0,66
Öğretmenler ile sosyal medya hesaplarından iletişim kuran öğrenciler kayrılır.	0,70	0,96	0,74
Toplam		0,96	0,81

Tartışma

Günümüzün önemli sorunlarından biri olan kayırmacılık; bireylerin kişisel özelliklerine, bilgi ve becerilerine bakılmaksızın gerek kamu gerekse özel sektörde kendini göstermektedir. Bu bağlamda da üniversite öğrencilerinde kayırmacılığa ilişkin etkiler gözlemlenebilmektedir. Bu gözlemlerin kanıt ve tartışılabilir olması amacı ile geliştirilen ÖKALÖ'nün psikometrik uygunluğu "Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin Geçerliği", "Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin Yapı Geçerliği (Faktör Analizi)" ve "Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin Güvenirliği" başlıkları altında tartışıldı.

Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin Geçerliği

Geçerlilik (validity); bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı kuram, kavram ya da değişkeni ne derecede kapsamlı ve doğru ölçümler yaptığını gösterir. Çok doğru ölçümler yapan bir aracın, araştırmacının ölçtüğünü düşündüğü değişkeni tam olarak ölçüp ölçmediğini kanıtlamaz. Bu nedenle ölçeğin geçerli olabilmesi için en önemli koşulu güvenilir olmasıdır. Geçerlilik ve güvenirlik birbirinden bağımsız olarak düşünülemeyen iki önemli niteliktir. İçerik-kapsam geçerliği, bir ölçekte bulunan maddelerin, ölçeğin amacına uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılır (21,22). Ölçeğin kapsam geçerlilik çözümlemesinde, uzman görüşüne dayalı nitel çalışmaları, nicel çalışmalara dönüştüren iki yöntem kullanılır: Lawshe Tekniği ve Dawis Tekniği (23). Lawshe Tekniği kullanılarak yapılan bu çalışmada, uzmanların değerlendirilmesine başvurularak ölçeğin bazı maddelerinde düzenlemeler yapıldı. Bununla birlikte aynı anlamı ifade eden sekiz madde çıkartılıp, uzman görüşleri doğrultusunda ölçeğe iki madde eklendi. Sonuç olarak Lawshe içerik geçerlilik oranları ve uzmanların ölçeğin maddelerine ilişkin önerileri doğrultusunda taslak ölçeğin madde sayısı 38 olarak belirlendi.

Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin Yapı Geçerliği (Faktör Analizi)

Yapı geçerliği, taslak ölçeğin ölçüm aracındaki maddelere verdiği tepkiler arasında belli bir düzenin olup olmadığını ortaya koyar. Ölçeğin incelenmesinde en güçlü yöntem olan yapı geçerliği, aynı nitelikteki maddelerin daha az sayıda faktörle yapılmasına olanak sağlar (24,25). Ayrıca örneklem büyüklüğünü değerlendirmek amacıyla, Kaiser-Meyer Olkin (KMO) testinin değerine bakılır. Örneklem büyüklüğünün yeterli olması için KMO testinin oranı 0.5'in üzerinde olması gerekir ve bu oran 1' e yaklaştıkça mükemmel olarak değerlendirilir (26). Bu çalışmada Kaiser-Meyer Olkin testi oranı 0,96 ve Barlett testi sonucu ileri düzeyde (x^2=9874,271, p=0.000) anlamlı bulundu. Bu değerlere göre örneklem sayısı faktör analizini yapabilmek için yeterlidir.

Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeği taslağının faktör yük değeri 0,40 olarak kabul edilerek yapılan faktör analizinde toplam varyansın %64,9'ini açıklayan 38 maddeli tek faktörlü yapıya ulaşıldı.

Öğrencilerin Kayırmacılık Algısı Ölçeğinin Güvenirliği

Bir ölçme aracının güvenirliği, aracın ölçmek istediği değişken ile ölçme sonuçlarının homojen olmasına ve hatalardan arınmış olmasına dayanır. Ölçme aracının geçerli olabilmesi için güvenilir olması gerekir. Geçerlilik ve güvenirlilik, ölçüm araçlarında aranan temel niteliklerdendir. Ölçme aracının iç tutarlılığı (internal consistency), belirli bir amaç doğrultusunda birbirinden bağımsız birimlerden oluşan ve bir bütün içinde eşit olarak yer almasına dayanır. İç tutarlılığın güvenirliğinde Alpha kat sayısı (Cronbach Alpha) ve Madde-Toplam Puan Korelasyon yöntemleri kullanılır (21,23,24,27). Bu ölçekte, maddelerin iç tutarlılığını ortaya koymak için Cronbach Alpha kat sayısı ve madde analizi/madde-toplam puan korelasyon kat sayıları hesaplandı. Faktör analizi sonucunda 38 maddeli taslak ölçeğin güvenirliğini ortaya koymak için Cronbach Alpha kat sayısı 0,96 olarak saptandı. Ölçeklerin güvenirliğini sınamak için kullanılan Cronbach Alpha güvenirlik kat sayısı 0,40'dan küçük ise ölçme aracı güvenilir değildir, 0,40-0,59 arası düşük güvenirlikte, 0,60-0,79 arası oldukça güvenilir, 0,80-1,00 ise yüksek derecede güvenilir olarak değerlendirilir (27). ÖKALÖ'nün Cronbach Alpha kat sayısının 0,96 olması ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bir diğer güvenirlik yöntemi olan zamana göre değişmezlik, aynı örneklem grubuna aynı koşullar altında ve belirli zaman aralığında iki kez

uygulanarak aynı sonuca dolayısıyla da yüksek korelasyon kat sayısına ulaşılmasıdır. ÖKALÖ'nin test-tekrar test korelasyon kat sayılarının ölçeğin maddelerinde 0,02-0,74 arasında değiştiği ve ölçeğin toplam değerinde 0,81 olduğu bulundu. Literatürde korelasyon kat sayıları 0,00-0,25 arasında değerin çok zayıf, 0,26-0,49 arasında zayıf, 0,50-0,69 arasında orta, 0,70-0,89 arasında yüksek 0,90-1,00 arasında çok yüksek korelasyon kat sayı gücünü göstermektedir (28). Elde edilen veriler, bu literatür bilgisi ile incelendiğinde korelasyon katsayısı 0.25'in altında kalan 4 soru maddesi güvenirliği test etmenin diğer bir yöntemi olan iç tutarlılıkta istenen sınırlarda bulunduğu için bu soru maddesinin ölçekte kalması uygun görüldü. Sonuç olarak ÖKALÖ'nün dört soru maddesi dışındaki tüm maddelerinin ve toplamının puanlarının zamanla değişim göstermediği saptandı.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma sonucunda Öğrencilerin Kayırmacılık Algısını belirlemede kullanılabilecek ÖKALÖ geliştirildi. ÖKALÖ 5'li likert tipinde ("1-Asla katılmıyorum, 2-Katılıyorum, 3-Kararsızım, 4-Kısmen katılıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum" olmak üzere) bir ölçektir. Ölçekte iki adet ters kodlanması gereken ifade bulunmaktadır (6. ve 8. soru maddeleri). Ölçekten elde edilebilecek toplan puan 38-190 arasında değişmektedir ve yüksek puan öğrencinin kayırmacılık algısının yüksekliğine işaret etmektedir. Bu çalışmada ölçek formunun 38 maddeden oluşması, madde sayısının fazla olması olarak görülüp bir sınırlılık olarak tanımlanabilir. Bu sebeple ÖKALÖ'nün daha kısa ve kolay uygulanabilecek kısa formunun geliştirilmesi önerilebilir.

Kaynaklar

1.Kiechel, W. How to Relate to Nepotism, Fortune, 1984; 143-144.

2.Özler, H. & Gümüştekin, G. E. Aile işletmelerinde nepotizmin gelişim evreleri ve kurumsallaşma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,2007; 1(17),: 437-450.

3.Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlüğü.(Erişim tarihi 21.01.2019) Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c45a7e63c7e22.16050661

4.Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlüğü.(Erişim tarihi 21.01.2019) Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c45bdd7ced391.12177557

5.Özkanan, A. & Erdem, R. Yönetimde kayırmacı uygulamalar: kavramsal bir çerçeve. Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences, 2014; 20(2): 179-206.

6.Asunakutlu, T., & Avcı, U. Aile işletmelerinde nepotizm algısı ve iş tatmini ilişkisi üzerine bir araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.2010; 15(2): 93-109.

7.Büte, M., & Tekarslan, E. Nepotizm'in çalışanlar üzerine etkileri: aile işletmelerine yönelik bir saha araştırması. AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi; 2010, 6(1):16.

8.Ak, M., & Sezer, Ö. Kamu Personel Sisteminde Çalışanların Görevde Yükselmesinde Kayırmacılık Sorunu. Suleyman Demirel University Journal Of Faculty Of Economics & Administrative Sciences. 2018; 23.

9.Lokaj, A. S. Nepotism as a negative factor in organization performance. AJIS, 2015; 4(1): 9.

10.Araslı, H. & Tümer, M. Nepotism, Favoritism and Cronyism: A Study of Their Effects on Job Stress and Job Satisfaction In The Banking Industry of North Cyprus. SBP, 2008; 36 (9): 1237–1250.

11.İşçi, E. Taştan, S. B. & Kozal, M. A. Örgütlerde kurumsallaşma düzeyinin nepotizm üzerine etkisinin incelenmesi: hastane çalışanları örneği. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2013; 1(3): 61-83.

12.Özkanan, A. & Erdem, R. Yönetimde kayırmacı uygulamalar üzerine nitel bir çalışma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2016; 2(4): 7-28.

13.Caputo, A. Religious motivation, nepotism and conflict management in Jordan. International Journal of Conflict Management, 2018; 29(2): 146-166.

14.Firfiray, S., Cruz, C., Neacsu, I., & Gomez-Mejia, L. R. Is nepotism so bad for family firms? A socioemotional wealth approach. HRMR, 2018; 28(1): 83-97.

15.Dökümbilek, F. Aile şirketlerinde nepotizm ve bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

16. Argon, T. Öğretmen görüşlerine göre ilkokullarda yöneticilerin kayırmacılık davranışları. Kastamonu Education Journal,2016; 24(1): 233-250.
17.Tabancalı, E. İlköğretim Okullarında Kayırmacılık. International Online Journal of Educational Sciences, 2018; 10(2).
18.Özil, H. E. Hemşirelerde Nepotizm Algısı ve İş Doyumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,2018.
19.Erdem, M., & Meriç, E. Okul yönetiminde kayırmacılığa ilişkin ölçek geliştirme çalışması. Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi. 2012; 2(2): 141-154.
20.Meriç, E., & Erdem, M. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılarına göre okul yönetiminde kayırmacılık. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. 2013; 3(3): 467-498.
21.Erefe, İ. Hemşirelikte araştırma: İlke süreç ve yöntemleri. Odak Ofset, İstanbul. 2002; 169-188.
22.Karakoç, F. Y., & Dönmez, L. Ölçek geliştirme çalışmalarında temel ilkeler. TED. 2014; 40(40): 39-49.
23.Çam, M. O., & Baysan-Arabacı, L. Tutum Ölçeği Hazırlamada Nitel ve Nicel Adımlar. Turkish Journal of Research & Development in Nursing, 2010; 12(2): 59-71.
24. Tavşancıl, E. Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Nobel Yayıncılık, Ankara, 2002.
25.Önler, E., & Varol Saraçoğlu, G. Hemşirelikte meslek seçimi ölçeğinin güvenilirlik ve geçerliliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi 2010; 3(2): 78-85.
26.Patir, S. Faktör Analizi İle Öğretim Üyesi Değerleme Çalışması. Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences, 2009; 23(4): 73.
27.Akgül, A., & Çevik, O. İstatistiksel Analiz Teknikleri. Emek Ofset, Ankara,2005.
28.Akgül, A. Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri "SPSS Uygulamaları". 2. Basım, Emek Ofset Ltd. Şti., Ankara, 382-390, 2003.